

FÖRSVARSMAKTENS HÅLLBARHETSREDOVISNING 2020

FÖRSVARSMAKTEN

Foto Antonia Sehlistedt / Försvarsmakten

1 INTRODUKTION & BAKGRUND

- S03 HÅLLBAR UTVECKLING – DYGNET RUNT
- S04 HÅLLBARHET ÄR AV HÖGSTA PRIORITET
- S05 FÖRSVARSMAKTEN BIDRAR TILL FN:S HÅLLBARHETSMÅL
- S06 SYNERGIER ÖVER GRÄNSERNA

2 MILJÖMÄSSIG HÅLLBARHET

- S07 SEX MÅL – FÖR MILJÖN
- S08 ETT FÖRÄNDRAT KLIMAT KRÄVER ANPASSNINGAR
- S9 FRAMSTEG MOT EN FOSSILFRI FRAMTID

- S10 RECIRKULERING AV AVFALL
- S11 MILJÖANNEX VID ÖVNINGAR OCH INSATSER
- S12 FOKUS PÅ HELA LIVSCYKELN
- S13 JAKTEN PÅ LÖSNINGAR FÖR PFAS
- S14 ETT HÅLLBART FÖRSVAR ÄR ETT STARKARE FÖRSVAR
- S15 MÅLET: KLIMAT-NEUTRALITET 2045
- S16 OMFATTANDE MILJÖARBETE
- S17 OMSTÄLLNING FÖR MILJÖN

3 SOCIAL HÅLLBARHET

- S18 ETT JÄMSTÄLLT FÖRSVAR ÄR STARKARE

- S20 KVINNOR, FRED OCH SÄKERHET

- S21 INSATSER FÖR DEMOKRATIN

4 EKONOMISK HÅLLBARHET

- S22 FRÅN LINJÄR TILL CIRKULÄR

5 SLUTORD

- S24 VI ÄR BÄTTRE TILLSAMMANS

HÅLLBAR UTVECKLING — DYGNET RUNT

MICAEL BYDÉN
Överbefälhavare

Foto Jimmy Croona/Försvarsmakten

VI BLICKAR TILLBAKA på 2020 som ett år med många lärdomar, utmaningar och insikter. Både för Försvarsmakten och för hela vårt samhälle. Covid-19 har drabbat många och pandemin har utmanat våra samhällsfunktioner att fungera under svåra förhållanden. Inom Försvarsmakten har det varit självklart att stödja samhället – samtidigt som vi löst våra ordinarie uppgifter.

Försvarsmakten är i en fortsatt tillväxt som präglas av ökade krav på militär förmåga samtidigt som vi ska bidra till en hållbar utveckling. Det är ett viktigt bidrag till det nationella arbetet samtidigt som vi ska kunna genomföra vårt huvuduppdrag och bibehålla allmänhetens förtroende. Vi har ett ansvar som myndighet, och som individer att det vi lämnar efter oss är något som kommande generationer kan bygga vidare på.

Under det gångna året har hållbarhetsarbetet fokuserat på kommunikativ utveckling inom metod- och sakfrågor, däribland arbetet med hållbara upphandlingar, jämställdhetsintegrering, förenade områden, lagbevakning och kemikaliehantering. Därtill har revidering av inriktningen för försvarssektorns miljödelegation och en 24:e plats av 381 på "Sustainable brand index ranking", varit några av årets storheter.

2020 års hållbarhetsredovisning berättar om hur Försvarsmakten arbetar med våra interna mål för hållbarhet i ett brett perspektiv. I hållbarhetsarbetet har Försvarsmakten inkluderat både miljömässiga-, sociala- och ekonomiska faktorer.

Försvarsmakten är, och ska vara en del av en hållbar utveckling, året om, dygnet runt.

Michael Bydén

HÅLLBARHET ÄR AV HÖGSTA PRIORITET

Försvarmakten får sina uppdrag av Sveriges riksdag och regering. I instruktionen till myndigheten framgår Försvarmaktens huvuduppgift, att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp.

UTÖVER HUVUDUPPGIFTEN ska Försvarmakten även främja Sveriges säkerhet, hävda landets territoriella integritet, ha förmågan att värna om Sveriges suveräna rättigheter och intressen, samt förebygga och hantera konflikter nationellt och internationellt. Huvuduppdraget är prioriterat, demokratiskt beslutat och omhändertas parallellt med andra bindande krav som åläggs myndigheten.

”Betydelsen av hållbarhetsarbetet framhålls som en viktig del av myndighetens tillväxt.”

Hållbarhetsarbete är en konstant aktuell fråga. Inom Försvarmakten är det en naturligt integrerad verksamhet som skapar förutsättning för myndigheten att kunna genomföra sitt huvuduppdrag. Det interna hållbarhetsarbetet inriktas med hjälp av Sveriges miljömål och de globala målen i Agenda 2030. Arbetet utgår från Försvarmaktens hållbarhetsaspekter och sker systematiskt med stöd av myndighetens miljöledningssystem. Att etablera gångbara arbetsmetoder för styrning, uppföljning och hantering av prioriterade områden är grundläggande för hållbarhetsarbetet.

Försvarmakten ska i enlighet med propositionen för totalförsvaret (Prop. 2020/21:30) utöka sin verksamhet. Betydelsen av hållbarhetsarbetet framhålls som en viktig del av myndighetens tillväxt, inte minst i termer av resursättning, tillgång till övnings- och skjutfält, samt investering i materiel och infrastruktur. För att möjliggöra en hållbar tillväxt integreras hållbarhetskrav i samtliga verksamhetsprocesser.

VISSTE DU ATT...

Försvarmakten är en av 26 miljö-målsmyndigheter och ska verka för att bidra till att Sverige når de nationella miljökvalitetsmålen.

Foto Antonia Sehlstedt/Försvarmakten

FÖRSVARSMAKTEN BIDRAR TILL FN:S HÅLLBARHETSMÅL

FÖRSVARSMAKTEN SKA I ENLIGHET med Sveriges åtaganden bidra till att FN:s globala mål för hållbar utveckling uppnås. Utifrån den verksamhet som bedrivs bidrar Försvarsmakten framförallt till målen;

- 6. Rent vatten och sanitet
- 7. Hållbar energi
- 8. Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
- 12. Hållbar konsumtion och produktion
- 13. Bekämpa klimatförändringarna
- 14. Hav och marina resurser
- 15. Ekosystem och biologisk mångfald
- 16. Fredliga och inkluderande samhällen
- 17. Genomförande och partnerskap

Utöver dessa påverkar Försvarsmakten även målen;

- 4. God utbildning för alla
- 5. Jämställdhet
- 10. Minskad ojämlikhet

Läs mer om de specifika målen på globalamalen.se

SYNERGIER ÖVER GRÄNSERNA

Ensam är inte starkast. Varje år deltar Försvarsmakten i försvarsmiljösamarbeten både nationellt och internationellt.

FÖR ATT BÄTTRE kunna bidra till Sveriges miljö- och hållbarhetsmål arbetar olika myndigheter inom försvarssektorn gemensamt med försvarsmiljöfrågor. Försvarsmakten är en av de myndigheter som ingår i försvarssektorns miljödelegation och innehar ordförandeskapet. Målsättningen inom forumet är att Sveriges försvarsverksamhet ska ha en så liten negativ påverkan på miljön som möjligt.

För att främja en hållbar utveckling och för att leva upp till den miljöpolitik som bedrivs internationellt, inom EU och nationellt krävs en tydlig inriktning och samverkan inom försvarssektorn. Därför har försvarssektorn under hösten 2020 uppdaterat det gemensamma inriktningsdokumentet med tre av sektorns främsta gemensamma fokusområden: energi och klimat, kemiska ämnen samt förorenade områden.

INTERNATIONELLA MILJÖSAMARBETEN

I enlighet med förordningen ska Försvarsmakten medverka i det internationella försvarsmiljösamarbetet. Genom att Försvarsmakten deltar i internationella forum ger det Sverige möjlighet att samverka med andra aktörer och påverka inriktningen av det internationella försvarsmiljöarbetet. Utöver detta ges Sverige möjlighet att ta del av projekt- och forskningsresultat som utgör ett stöd för det nationella utvecklingsarbetet inom bland annat energi och miljö.

Under det gångna året har Försvarsmakten deltagit vid möten med Europeiska försvarsbyrån (EDA). Inom forumet finns en arbetsgrupp för energi och miljö som behandlar bland annat implementeringen av EU:s direktiv och förordningar. Medverkan har även skett i Consultation Forum for Sustainable Energy in the Defence and Security Sector (CF SEDSS). Inom ramen för forumet behandlas exempelvis möjligheter för gränsöverskridande samverkan kring energiprojekt.

Försvarsmakten deltar sedan tidigare också i EU Network for Defense Departments (DEFNET), ett informellt försvarsmiljönätverk mellan de Europeiska försvarsdepartementen som utbyter erfarenhet och information inom försvar och miljö.

VISSTE DU ATT...

Försvarsmakten regelbundet medverkar i Nato Environmental protection working group (Epwg) och tillhörande undergrupper. Inom samarbetet etableras och utvecklas standarder för gemensamt nyttjande inom bland annat miljöhänsyn vid övning och insats.

17 Genomförande och partnerskap

Foto: Joel Thungen / Försvarsmakten

SEX MÅL — FÖR MILJÖN

Inom miljöområdet har Försvarsmakten sex interna verksamhetsmål. Dessa går att återfinna inom klimat, energi, avfall, övnings- och insatsverksamhet, hållbar konsumtion samt förorenade områden. Under 2021 kommer miljömålen att revideras och nya hållbarhetsmål kommer att tas fram.

Foto Joel Thungren / Försvarsmakten

ETT FÖRÄNDRAT KLIMAT KRÄVER ANPASSNINGAR

Försvarsmaktens verksamhet påverkas av pågående och framtida klimatförändringar. För att säkerställa verksamhetens förmåga att verka i ett föränderligt klimat är klimat- och sårbarhetsanalyser viktigt.

FÖRSVARSMAKTEN HAR SEDAN 2019 ett mål inom klimatområdet som syftar till att myndigheten vid behov ska vidta klimatanpassningsåtgärder för att säkerställa operativ effekt. Försvarsmaktens klimatanpassning ska utöver att säkerställa Försvarsmaktens förmåga att verka i ett förändrat klimat, även bidra till Sveriges klimatpolitiska åtagande inom FN:s ramverk Agenda 2030 och det nationella miljökvalitetsmålet om Begränsad klimatpåverkan.

Arbetet med klimatanpassning utgår från Försvarsmaktens handlingsplan för klimatanpassning som sträcker sig till 2025. Klimatanpassningsarbetet utvecklas löpande för att säkerställa att verksamheten och den operativa förmågan inte påverkas negativt i ett framtida föränderligt klimat.

Klimat- och sårbarhetsanalyser av verksamheten utgör en viktig grund för att identifiera risker och sårbarheter. Dessa ligger sedan till grund för implementeringen av klimatanpassningsåtgärder. Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) har under 2020 stöttat Försvarsmakten med att utveckla metoder för uppföljning och utvärdering av klimatanpassningsarbetet.

MEDVETENHET OCH FÖRSTÅELSE

En annan betydande del av arbetet med klimat och klimatanpassning av Försvarsmaktens verksamhet utmynnar i medvetenhet och förståelse kring effekterna av ett förändrat klimat.

Försvarsmaktens arbete med klimatanpassning kommuniceras i olika sammanhang, bland annat genom internutbildning och presentationer internt och i formella sammanhang. Under 2020 samverkade Försvarsmakten främst med andra myndigheter och inom nätverk på nationell nivå. Samverkan fördjupas vidare genom arbetsgrupp klimat (Ag Klimat) som utgör en undergrupp inom Försvarssektorns miljödelegation.

13 Bekämpa klimatförändringarna

Foto Jimmy Groona / Försvarsmakten

FRAMSTEG MOT EN FOSSILFRI FRAMTID

Trots en tillväxtfas har Försvarsmakten tagit viktiga steg på vägen mot klimatneutralitet.

SOM UTGÅNGSPUNKT SKA Försvarssektorn i enlighet med budgetproposition 2020 fortsätta minska sitt fossilberoende i linje med Sveriges ambitioner om att vara klimatneutral senast år 2045. Försvarsmakten ska säkerställa försörjningstrygghet genom att proaktivt följa teknikutveckling och växla över till nya fordonssystem vid rätt tillfälle för att undvika så kallade inlåsnings effekter.

Försvarsmakten har krav på att utöka sin verksamhet. Samtidigt har omvärldsläget försämrats vilket är något som ställer ökade krav på Försvarsmaktens säkerhetsbedömningar. De yttre omständigheterna i takt med en tillväxt gör att redovisningen av arbetet med klimatneutralitet blir komplext och delvis inte publikt.

Försvarsmakten har exempelvis som ambition att minska den nationella verksamhetens el- och värmeanvändning. En ökad energieffektivisering ska i sin tur bidra till en minskad klimatpåverkan, men även minskade kostnader.

Under 2020 har Försvarsmakten strävat efter att uppnå ett mer effektivt arbete mot klimatneutralitet där ett större helhetsperspektiv är nödvändigt.

Studien klimatneutralitet är ett exempel på arbetet med att se över möjligheterna för en omställning till alternativa drivmedel för respektive försvarsgren. En omställning innebär även en fortsatt energieffektivisering på alla områden.

Försvarsmaktens huvudsakliga fastighetsägare är Fortifikationsverket och samverkan sker kontinuerligt kring frågor som rör energianvändning i fastigheter. Fortifikationsverket har bland annat byggt en pilotanläggning på Skövde garnisonsområde för att tillsammans med Försvarets materielverk studera möjligheterna att använda solceller på försvarsanläggningar.

För vidare information om detta, se gärna Fortifikationsverkets årsredovisning.

ARBETE MOT KLIMATNEUTRALITET

Försvarsmakten har ett flertal projekt, uppdrag och studier i samverkan med nationella och internationella aktörer för att se över möjligheterna för omställning mot klimatneutralitet 2045.

7 HÅLLBAR ENERGI
FÖR ALLA

13 BEKÄMPA KLIMAT-
FÖRÄNDRINGARNA

7 Hållbar energi för alla
13 Bekämpa klimatförändringarna

RECIRKULERING AV AVFALL

Försvarmakten genererar en stor andel verksamhetsavfall. Det egna miljömålet syftar till att öka graden av materialåtervinning. Under året 2020 har Försvarmakten arbetat med att skapa en överblick över de olika ansvarsområdena för avfall.

MILJÖMÅLET INOM FÖRSVARMAKTEN togs fram eftersom verksamheten genererar avfall. Fokus under 2020 har varit att få en överblick över ansvaret för avfallshanteringen. Inför den nya upphandlingen ställs krav på att upphandlad leverantör, tillsammans med Försvarmakten, ska medvetandegöra livscykelperspektivet och öka de cirkulära flödena.

Leverantören ska se över sorteringen och intervaller för tömningen av avfallet så att mer avfall kan återvinnas. Målbild ska även föreslås liksom proaktivt arbete för att öka de cirkulära flödena samt en handlingsplan skall tas fram för att höja verksamhetens position i avfallstrappan.

I det nya avtalet för avfall finns krav på leverantören att lämna in en hållbarhetsplan som ska godkännas av Försvarmakten och denna ska uppdateras årligen. Leverantören ska redovisa arbetet med att få återvinningsgraden att bli så hög som möjligt och redogöra för sitt systematiska miljöarbete för det som avtalet innefattar. Återvinningsgraden av det material som hämtas av Försvarmakten ska redovisas och vara indelad i materialåtervinning, energiåtervinning, deponering, återbruk och exempel på material som ingår i kategorierna.

Utmaningarna under 2020 har bland annat varit att sorteringen från brännbart avfall bör förbättras och andelen avfall som går till förbränning bör minska. Försvarmakten bedriver en verksamhet som genererar relativt stora mängder oljehaltigt vatten som skickas som farligt avfall och detta har varit svårt att lösa genom lokal rening.

Avfallsförordningen (2020:614) som reglerar rapporteringen av farligt avfall har trätt i kraft. I syfte att följa lagstiftningen och få tillgång till studier, rapporter och utbildning har Försvarmakten ingått medlemskap i branschorganisationen Avfall Sverige.

12 Hållbar konsumtion och produktion

MILJÖANNEX VID ÖVNINGAR OCH INSATSER

Övningar och insatser är nödvändiga för att upprätthålla Försvarsmaktens huvuduppdrag. Tack vare miljöannex kan en viss miljöpåverkan förebyggas.

FÖRSVARSMAKTEN HAR UNDER det gångna året fortsatt att integrera miljöhänsyn vid övningar och insatser genom att upprätta miljöannex med miljöbestämmelser. Framtagande av miljöannex har blivit en naturligt integrerad del av övningsplaneringen.

För att upprätthålla Försvarsmaktens huvuduppdrag måste myndigheten genomföra insatser och öva i tillräckligt hög grad. Det kan vara allt från simulerade händelser till samarbeten med andra länders försvarsmakter. Den miljöpåverkan som uppstår vid övningarna ska förebyggas genom ett strategiskt miljöarbete med planering och samverkan.

Försvarsmaktens miljömål kopplat till övning och insats innebär att det vid alla övningar och insatser, nationellt som internationellt, ska finnas ett miljöannex med miljöbestämmelser. I samband med planering, genomförande och uppföljning av övningar och insatser ska miljöpåverkan analyseras och omhändertas. Miljöannexet föregås av ett planeringsarbete som bland annat utgår från inventering av befintlig dokumentation om biologisk mångfald och naturvärden på utvalda organisationsenheter inom verksamhetens övnings- och skjutfält samt flygflottiljer. Underlaget som tas fram ger en högre intern medvetenhet om verksamhetens påverkan i samband med övning och insats.

14 Hav och marina resurser
15 Ekosystem och biologisk mångfald
16 Fredliga och inkluderande samhällen
17 Genomförande och partnerskap

FOKUS PÅ HELA LIVSCYKELN

Foto: Bejay Mahmod / Forsvarsmakten

Forsvarsmaktens mål är att miljö- och hållbarhetskrav ska ställas i samband med anskaffning av försvarsmateriel, varor och tjänster.

FÖRSVARSMAKTEN HAR EN miljöpolicy och ett mål att miljö- och hållbarhetskrav ska ställas i samband med anskaffning av försvarsmateriel, varor och tjänster samt att dessa systematiskt följs upp.

Allmänna villkor finns som grund vid alla avtal och direktupphandlingar. Enligt dessa har Forsvarsmakten krävställt att leverantörer ska följa lagar och förordningar inom områdena miljö, mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, antikorrupktion, jämställdhet och mångfald. Med utgångspunkt i FN:s ramverk Agenda 2030 med de 17 globala målen för hållbar utveckling fokuserar Forsvarsmakten på de områden där myndigheten har störst påverkan eller störst möjlighet att påverka. Forsvarsmakten har under 2020 arbetat med att påverka de nationella miljökvalitetsmålen.

Åtgärder som har gjorts för miljömålen Begränsad klimatpåverkan och Frisk luft är exempelvis upphandling av busstransporter för att öka kollektiva persontransporter.

Under 2020 har ett ramavtal för verkstadskemikalier upphandlats med syftet att produkterna ska klara av de krav som finns i försvarssektorns kriteriedokument. Syftet med dokumentet är att begränsa användningen av hälso- och miljöfarliga ämnen i kemiska produkter och varor och därmed bidra till miljömålet Giftfri miljö.

Forsvarsmakten samarbetar med Forsvarsmaktens materielverk vid upphandling av materielsystem. Arbetet fokuserar på hela materielsystemens livscykel från råmaterialet, tillsatser, tillverkning, användning och till avveckling av uttjänt materiel för att säkerställa att hållbarhetskrav omhändertas. Fokusområden avser till exempel resursanvändning, energieffektivitet, förekomst av farliga kemiska ämnen, återvinningsbarhet med beaktande av regeringsbeslut, samt arbetsrättsliga villkor inom och utom Sveriges gränser.

PÅ GÅNG

Forsvarsmakten har under år 2020 påbörjat ett arbete tillsammans med Forsvarets materielverk. Arbetet syftar till att förbättra och vidareutveckla underlag för inriktning om hur Forsvarsmaktens styrning och organisation bör utformas för att på ett effektivare sätt arbeta med hållbara upphandlingar.

7 Hållbar energi för alla • 8 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt • 12 Hållbar konsumtion och produktion • 13 Bekämpa klimatförändringarna

JAKTEN PÅ LÖSNINGAR FÖR PFAS

Försvarmakten har under 2020 fortsatt sitt arbete med att hitta lösningar för att rena och förebygga PFAS-föroreningar.

Foto: Beza Mahmod / Försvarmakten

FÖRSVARMAKTENS MÅL FÖR förorenade områden är att genomföra förebyggande insatser för att förhindra spridning till mark och vatten genom riskbedömningar och vid behov skydds- och efterbehandlingsåtgärder. Under år 2020 har det inom försvarssektorn lyfts som ett fokusområde.

Det pågår ett samarbetsprojekt mellan försvarssektorn och Research Institutets of Sweden, RISE, som syftar till att finna validerad, kommersiellt tillgänglig och miljö- och kostnadseffektiv teknik. Syftet är att rena PFAS-föroreningar i mark och vatten, samt tekniska och hållbara lösningar för substitution av släckmedel som innehåller PFAS-ämnen, har fortsatt under 2020. Den första rapporten kommer att lämnas av RISE under 2021.

Den 1 juni 2020 redovisade Försvarmakten en handlingsplan för regeringen enligt uppdraget i regleringsbrevet för 2020. Planen omfattade arbetet med PFAS-förorenade områden och arbetet med substitution av släckmedel som innehåller PFAS-ämnen samt beskriver samhällsutmaningar kopplat till PFAS och myndighetens fortsatta arbete.

I samma regleringsbrev uppdrogs också Försvarmakten att senast 22 februari 2021 redovisa:

- Vidtagna och planerade åtgärder för efterbehandling av förorenade områden.
- En bedömning av hur myndigheten ytterligare kan öka takten för efterbehandling av förorenade områden.
- Hur Försvarmakten rapporterar förorenade områden till relevanta myndigheter.
- Hur Försvarmakten tänker hantera eventuella framtida krav på skadestånd enligt de regler som gäller utan att det påverkar myndighetens arbete med förorenade områden.

Försvarmakten har även deltagit i samverkan med andra statliga organisationer som ansvarar för statens förorenade områden, och arbetar enligt handlingsplan med prioriterade arbetsområden för samverkan 2019 – 2020.

- 6 Rent vatten och sanitet för alla
- 12 Hållbar konsumtion och produktion
- 15 Ekosystemet och biologisk mångfald

ETT HÅLLBART FÖRSVAR ÄR ETT STARKARE FÖRSVAR

Miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet – för att nå en hållbar utveckling så måste samtliga tre fundament finnas inkluderat. Försvarsmakten har därför under 2020 påbörjat arbetet med att revidera hållbarhetsmål som kommer att fastställas 2021.

DE NYA HÅLLBARHETSMÅLEN ÄR FRÄMST INOM:

- Hållbar klimatanpassning
- Hållbar energianvändning och klimatneutralitet
- Hållbar verksamhet för naturvärden och biologisk mångfald
- Hållbar upphandling
- Hållbart bruk av mark- och vattenresurser
- Hållbara övningar och insatser

Foto: Bezav Mahmud / Försvarsmakten

MÅLET: KLIMAT-NEUTRALITET 2045

Gabor Nagy är chef för totalförsvarsavdelningen vid Försvarmakten. I sin roll uppdras han, med stöd av hållbarhetschefen, att utveckla och samordna myndighetens hållbarhetsarbete.

SVERIGES MÅLSÄTTNING om att vara klimatneutral till 2045 är en utmaning för hela samhället, inte minst för Försvarmakten som är i en tillväxtfas. Gabor Nagy, chef för totalförsvarsavdelningen vid Försvarmakten, menar att Försvarmakten har kommit en bit på vägen i omställningen mot klimatneutralitet. Det är dock viktigt att Försvarmakten fortsätter arbetet.

– I takt med att Försvarmaktens organisation växer måste myndigheten även ta höjd för ett hållbart verkande. På sikt måste Försvarmakten bland annat ställa om hela fordonsflotta, något som är både tekniskt utmanande och kostsamt, säger Gabor Nagy.

Totalförsvarets förmåga handlar inte bara om antalet försvarsmaktsanställda och samarbetet med andra myndigheter och civilsamhället. Det handlar även om förmågan att verka i ett förändrat klimat, om tillgången till resurser som energi och drivmedel, och möjligheten att nyttja verksamhetens övnings- och skjutfält för att utveckla förmågan.

– Även om Försvarmakten i dag gör mycket, måste vi göra mer. Försvarmakten har ett ansvar att bidra till Sveriges målsättning om att nå klimatneutralitet till 2045. Det är ett omfattande åtagande med en närbelägen tidshorisont och klockan tickar.

VAD KRÄVS FÖR ATT FÖRSVARSMAKTEN SKA LYCKAS?

Frågan om när och hur vi vet att Försvarmakten har lyckats med klimat- och hållbarhetsarbetet är en mångdimensionerad fråga med stor komplexitet.

– I stort handlar det om att Försvarmakten i dag måste ta höjd för vad som kan tänkas hända i morgon, vilka omständigheter och under vilka förutsättningar vi ska kunna verka i. Om vi ska tala i termer av klimatneutralitet är vårt klimatarbete framgångsrikt först när vi kan verka enligt vårt huvuduppdrag och ha ett netto-nollutsläpp.

– När det kommer till klimatanpassning går det att bedöma hur väl vi genomfört arbetet först när behovet av anpassning gör sig påmint. När extremväder sker mer frekvent, när havsnivåer stiger och brandrisk och översvämning är vanligt förekommande – om vår förmåga är intakt även under dessa förutsättningar, är det ett tecken på att vi gjort ett bra arbete med att klimatanpassa verksamheten, säger Gabor Nagy.

Foto Alexander Martyris

GABOR NAGY
Chef för totalförsvarsavdelningen vid Försvarmakten

OMFATTANDE MILJÖARBETE

Inom Försvarsmaktens miljöarbete har miljöprövningsenheten en viktig funktion. Nu intensifieras deras arbete gällande bland annat nya miljötillstånd och efterbehandling av förorenade områden.

MILJÖPRÖVNINGSENHETEN (MPE) är de som leder det omfattande arbetet med tillståndsansökning av Försvarsmaktens skjutfält och flottilflygplatser enligt miljöbalken. Utöver detta ansvarar enheten också för att genomföra de bullerisoleringar som kommer som villkor i de miljötillstånd Försvarsmakten erhåller.

– Försvarsmakten står inför det angenäma problemet att växa både på befintliga och nya verksamhetsplatser. Och tillsammans med att vi får Gripen E och nya vapensystem medför det att vi behöver söka nya miljötillstånd på flera verksamhetsplatser, säger Björn Norrbrand, projektsamordnare vid miljöprövningsenheten.

Ett annat av miljöprövningsenhetens uppdrag är att projektleda Försvarsmaktens arbete med de förorenade områden som myndigheten har ansvar för. Det kan handla om utredningar, skyddsåtgärder och efterbehandlingsåtgärder på platser där släckskum med PFAS kan ha använts, men även att kartlägga och i vissa fall bärga Försvarsmaktens dumpade ammunition.

– I dagsläget har Försvarsmakten i storleksordning 2100 stycken områden som är potentiellt förorenade. Det kan exempelvis handla om gamla drivmedelsspill, skjutvallar eller brandövningsplatser.

UTMANINGAR OCH MÖJLIGHETER NÄRMSTA ÅREN

I regleringsbrevet 2020 fick Försvarsmakten i uppgift av regeringen att redovisa en bedömning av hur myndigheten ytterligare kan öka takten för efterbehandling av förorenade områden. Detta har medfört att trycket har ökat ytterligare för att Försvarsmakten ska påskynda arbetet med de föroreningar av mark och vatten som verksamheten har givit upphov till.

Björn ser uppgiften som en utmaning, men också som en möjlighet för Försvarsmakten.

– Jag bedömer att detta kommer medföra att arbetsbelastningen på MPE kommer att öka de närmaste åren. Samtidigt ger det oss en möjlighet att få de miljötillstånd som passar den verksamhet Försvarsmakten avser att bedriva framöver.

Inom de närmsta åren ser Björn Norrbrand gärna att miljöprövningsenhetens personalstyrka växer för att lösa den ökade mängd uppgifter som ställs till enheten.

– Det arbete som MPE genomför har långa ledtider och kräver personal som har detaljkunskaper inom sitt expertområde. Om jag fick bestämma skulle jag tillse att vi kan rekrytera och behålla den personal som krävs för att lösa den ökade mängd uppgifter som ställs till oss.

”Försvarsmakten står inför det angenäma problemet att växa på både befintliga och nya verksamhetsplatser.”

Foto Privat

BJÖRN NORRBRAND

Projektsamordnare vid miljöprövningsenheten

OMSTÄLLNING FÖR MILJÖN

Marinstabens miljöarbete är omfattande och genomsyrar många av marinens processer. En omorganisation i Högkvarteret år 2019 hade en positiv inverkan på marinstabens miljöarbete – som genomsyrar många av marinens processer.

I MARINSTABENS miljöarbete ingår allt från miljöfrågor i relation till övningsverksamhet, remissyttranden om marinens koppling till miljöfrågor, men även PFAS och andra typer av kemikalier. Marinstaben har som uppgift att leda och samordna samtliga marina förband. För ett fungerande miljöarbete har samtliga förband tilldelats kunniga miljöspecialister som löser marinrelaterade frågor i den verksamhet de bedriver.

Hanna Lind, miljöhandläggare vid marinstaben, ser både möjligheter och utmaningar de kommande fem åren.

– Organisationen växer med mer kompetent personal som bidrar till vår utveckling inom miljö. Med större kompetens växer också möjligheterna att se potentiella lösningar som kan bidra till en förbättring inom organisationen, säger Hanna.

LIVSTIDSPERSPEKTIV FÖR MILJÖN

En av de stora utmaningarna för marinen och Försvarsmakten är att utföra ställda uppdrag – det vill säga att bevaka och skydda svenskt territorium. Utmaningen ligger i att utförandet av marinens uppdrag begränsas av de regler som länsstyrelser utformar gällande skyddsområden för naturen.

– I dagsläget ska marinstaben ge yttranden i varje enskilt fall. Problemet är att länsstyrelser behandlar ärendena olika, vilket skapar otydlighet för marinen att utföra ställt uppdrag.

Andra utmaningar är hanteringen och reningsförmågan av PFAS och fler styrningar inom infrastruktur för att säkerställa påverkan av havsnivåhöjningar. Men även klimatomställningen i sig är en utmaning eftersom den tar lång tid och är kostsam.

– Trots att det är en tuff utmaning att ställa om verksamhetsmässigt och vårt tankesätt är klimatomställning något som krävs för att vi ska kunna uppfylla vårt uppdrag.

Foto Privat

HANNA LIND

Miljöhandläggare vid marinstaben

Foto Joel Thungen / Försvarsmakten

ETT JÄMSTÄLLT FÖRSVAR ÄR STARKARE

Foto Axel Öberg / Försvarsmakten

Jämställdhet och jämlikhet utgör en del av de demokratiska värden som Försvarsmakten försvarar. Därför finns långsiktiga målsättningar för att öka andelen kvinnor på alla nivåer inom organisationen.

JÄMSTÄLLDHET OCH JÄMLIKHET bidrar till ett starkare försvar genom en långsiktigt hållbar personalförsörjning där medarbetare trivs, blir respekterade och därmed presterar bättre. Detta arbete är kopplat till Agenda 2030 – där jämställdhet och jämlikhet utgör delmål inom social hållbarhet.

Försvarsmakten har tre myndighetsuppdrag inom området jämställdhet och jämlikhet: jämställdhetsintegrering, likabehandling och icke-

diskriminering samt att öka andelen tjänstgörande kvinnor. Arbetet med jämställdhet och jämlikhet är sammanlänkat med Försvarens systematiska arbetsmiljöarbete och värdegrundsarbete. Jämställdhetsarbetet har också beröringspunkter kopplat till genomförandet av den nationella handlingsplanen för genomförande av FN:s säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet.

Som en del i det fortsatta arbetet med att implementera strategi för jämställdhetsintegrering har Försvarens makten fokuserat på utbildning samt ställt uppdrag till organisationsenheterna som syftar till att inventera ordinarie berednings- och beslutsprocesser. Detta är förutsättningsskapande åtgärder för att Försvarens makten ska kunna integrera jämställdhetsperspektiv i verksamheten på ett systematiskt sätt.

Under 2020 har Försvarens makten påbörjat inventering och identifiering av de berednings- och beslutsprocesser där jämställdhetsanalys behöver genomföras innan ärendet går till beslut. Företrädesvis har processer inom områdena personalförsörjning och arbetsmiljö varit av särskilt intresse att belysa. Genomförda åtgärder har resulterat i att myndigheten fått en bättre överblick över förbandens arbete jämfört med tidigare år.

För att öka andelen kvinnor i respektive personal- eller utbildningskategori har myndigheten uttalade målsättningar som sträcker sig till och med 2027. Just nu pågår till exempel ett långsiktigt arbete med attraktionsskapande aktiviteter inom rekrytering och personalutveckling för att öka andelen kvinnor på alla nivåer.

10 Minskad ojämlikhet
5 Jämställdhet

Foto Joel Thungen / Försvarens makten

KVINNOR, FRED OCH SÄKERHET

Försvarmakten arbetar med att implementera FN:s säkerhetsrådsresolution 1325.

FN:S SÄKERHETSÅRDSRESOLUTION 1325 antogs år 2000, och behandlar frågor om kvinnor, fred och säkerhet. Agendan betonar vikten av kvinnors och mäns likvärdiga deltagande i konfliktlösningsarbete och tillgång till skydd. Det är en påminnelse om att implementera den internationella humanitära rätten fullt ut. Agendan är dock bredare än så och innehåller även delar som syftar till likvärdigt deltagande, mänskliga rättigheter och demokrati.

IMPLEMENTERING AV RESOLUTION 1325

Tillsammans med svenska jämställdhetspolitiska mål omvandlas agendan till styrning för Försvarmakten genom förordning (2007:1266) med instruktion till Försvarmakten och genom regleringsbrevet.

Enligt regleringsbrevet ska Försvarmakten bidra till genomförandet och återrapportering av den nationella handlingsplanen för genomförande av FN:s säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet.

Försvarmakten integrerar där det är möjligt jämställdhet i försvars- och operationsplanering. Vid internationella insatser kopplas arbetet främst till mandat rörande skydd av civila och vikten av civil-militär samverkan. Genom samverkan, expertis och utbildning inom ramen för de operationer eller samarbeten bidrar Försvarmakten indirekt till konfliktförebyggande arbete.

JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING OCH UTBILDNING

Under 2020 har Försvarmaktens fokus legat på bland annat jämställdhetsintegrering av strategisk och operativ styrning. Men även på dialog med Regeringskansliet med hänsyn till handlingsplanens innebörd för Försvarmakten, forskning, utbildning inklusive insatsförberedande utbildning.

Ett flertal chefer har under 2020 även genomfört Gender Coach-programmet. Syftet är att chefer ska analysera sin verksamhet utifrån ett jämställdhetsperspektiv för att synliggöra vad som redan görs avseende FN:s säkerhetsresolution 1325 samt vilka utvecklingsområden som finns.

Inom ramen för arbetsgivarrollen pågår ett flertal arbeten för att bidra till ökad jämställdhet. Bland annat genom att kvalitetssäkra att utrustning utvecklas likvärdigt i så stor utsträckning som det går – oavsett kroppstyp. Fokus har även legat på att se över de krav som ställs för olika tjänster inom Försvarmakten är relevanta. Försvarmakten har säkerställt att ett centralt stöd finns i form av ett utredningscenter som arbetar med att förebygga och hantera ovälkommet beteende.

Foto Antonia Sehlistedt / Försvarmakten

INSATSER FÖR DEMOKRATIN

Genom demokratifrämjande insatser är insatsledningen med och bidrar till uppfyllandet av FN:s globala mål för hållbar utveckling.

INSATSLEDNINGENS UPPDRAG ÄR att planera, leda och följa upp Försvarsmaktens insatser – både nationellt och internationellt. Vid internationella insatser ställer insatsledningen bland annat krav på utbildning och träning för att kunna tillämpa FN:s säkerhetsresolution 1325. Insatsledningen vill med sitt arbete skapa förutsättningar för att nå ut till hela befolkningen i ett insatsområde och omhänderta de möjligheter till utvecklad säkerhet det kan ge insatsförband, men också lokalsamhället.

– Vad avser nationella insatser och operationer arbetar vi med att utveckla våra metoder för analys av operationsmiljöns karaktär och hur den påverkar män, kvinnor, flickor och pojkar. Genom att totalförsvarspunkten nu gäller såväl män som kvinnor, bidrar det även till att våra krigsförband har en mer balanserad och jämställd sammansättning, vilket vi bedömer ger oss optimal tillgång till den kompetensbas som finns i Sverige och därmed bidrar till ökad operativ effekt, säger Michael Claesson, insatschef.

BIDRAR TILL UPPFYLLANDET AV MÅL 16 OCH 17

Försvarsmakten arbetar även för att bidra till mål 16, Fredliga och inkluderande samhällen. Vid internationella insatser arbetar Försvarsmakten tillsammans med andra länder mot de mål som sätts upp såväl internationellt som av Sveriges regering och riksdag. Michael Claesson berättar att fokus ligger på att bidra till ökad säkerhet och stabilitet varvid andra aktörer kan ges utrymme att mer ostört åstadkomma långsiktig ökad säkerhet.

– Vårt nationella försvar ska verka krigsavhållande genom att ha sådan förmåga att eventuella angripande avstår ett väpnat angrepp. Något som ger det svenska samhället förutsättningar att fortsätta utvecklas på det sätt vi själva väljer. Genom att ta ansvar för vår egen säkerhet, tar vi också ett ansvar för regional säkerhet både enskilt och i samverkan med andra länder.

En hållbar utveckling kan bara förverkligas genom globalt partnerskap och samarbete. Samverkan är också ledordet kopplat till Försvarsmaktens roll för Sveriges bidrag till de globala målen.

– För oss innebär det att insatsledningen också tar ett ökat ansvar genom att upprätthålla och utveckla internationell samverkan på operativ nivå med våra partners världen över, såväl enskilda länder som organisationer som FN, EU och Nato. Effektiva och solidariska samarbeten byggda på ömsesidig respekt och kunskap om varandras förutsättningar, gör mål 17, Genomförande och partnerskap, till en verktygslåda för hur andra mål ska kunna uppnås. Genom att bidra till samarbeten kring hur vi bäst skapar säkerhet genom insatser och operationer, ges utrymme för hur olika verktyg samlat kan bidra till att främja fredliga och rättvisa samhällen.

Foto Henrik Lundqvist Rådmak/Försvarsmakten

MICHAEL CLAESSION
Insatschef, Försvarsmakten

5 Jämställdhet
16 Fredliga och inkluderande samhällen
17 Genomförande och partnerskap

FRÅN LINJÄR TILL CIRKULÄR

En studie har gjorts för att analysera vilka möjligheter Försvarmakten och Försvarets materielverk har för att kunna arbeta efter en ännu mer cirkulär ekonomimodell. Kunskapen från studien är värdefull för Försvarmaktens framtida arbete.

UNDER ÅR 2020 gav Försvarmakten i uppdrag att Försvarets materielverk ska genomföra en studie kopplat till ekonomisk hållbarhet. Syftet var att undersöka vilka möjligheter Försvarmakten och Försvarets materielverk har för att arbeta mer enligt en cirkulär ekonomimodell.

Karin Carlqvist, miljösamordnare på Försvarets materielverk, ingick i projektgruppen och har tillsammans med andra projektmedlemmar genomfört intervjuer med intressenter från flertal sektorer. Även personal inom försvarsindustrin har deltagit i intervjuer för att ge sitt perspektiv på möjligheter och utmaningar.

LIVSTIDSPERSPEKTIV FÖR MILJÖN

Resultatet visar att materielförsörjningsprocessen redan i dagsläget innehåller delar, såsom systemtänk och livscykelperspektiv, som är viktiga för att ställa om till ett mer cirkulärt materiel- och materialflöde.

Försvarsindustrin visade på ett stort intresse för att tillsammans med Försvarmakten och Försvarets materielverk arbeta för att materielen ska få ett ännu bättre livscykelperspektiv samt för att minska risken för föråldrade materielsystem. Förutom miljömässiga fördelar skulle detta även kunna leda till en bibehållen alternativt en ökad operativ förmåga.

MÖJLIGHETER OCH UTMANINGAR

Genom kunskap kan risken för föråldrade system och därmed även för extrakostnader minska, vilket är värdefullt för Försvarmakten.

– Det är i tidiga skeden, genom studier och innan designen sätts, som det finns störst möjlighet för leverantörer att beakta lösningar som minskar risken för att utveckla system som blir obrukliga i framtiden, säger Karin.

Utmaningen ligger i att mycket av det materiel som Försvarets materielverk anskaffar bygger på en tidigare satt design och därför är det tillvägagångssättet sällan en möjlighet. Karin berättar om ett ur detta hänseende betydligt enklare projekt som Försvarets materielverk har tillsammans med Försvarmakten.

– Vi ser över möjligheterna att materialåtervinna vissa av de textilier som i dag går till förbränning och energiåtervinning. Detta projekt kan ses som en naturlig efterföljare av upphandling av Fältbyxa 90-lätt, där det krävdes att tyget delvis skulle innehålla återvunnet material.

Omställningen från ett linjärt till cirkulärt samhälle kommer ta tid. Det Försvarmakten och Försvarets materielverk kan göra är att, steg för steg, undersöka vilka möjligheter som finns och genomföra förändringar där det är lämpligt.

Foto Privat

KARIN CARLQVIST
Miljösamordnare på Försvarets materielverk

VI ÄR BÄTTRE TILLSAMMANS

Foto Emy Åkundh/Försvarmakten

NAZNOUSH HABASHIAN
Hållbarhetschef, Försvarmakten

Intresset för hållbarhetsfrågor växer. Den övergripande målsättningen om en hållbar utveckling är distinkt, men vägen dit är mindre självklar. Försvarmaktens hållbarhetschef Naznoush Habashian framhåller vikten av samarbete mellan verksamheter och över gränser.

HÅLLBARHETSFRÅGOR ENGAGERAR, vi ser ett ökat intresse i samhället som talar för betydelsen av en hållbar utveckling. Vad innebär ett ökat fokus på hållbarhet för Försvarmaktens verksamhet?

– Generellt skulle jag säga att intresset för hållbarhet i samhället reflekteras väl inom Försvarmakten. Att hållbarhetsfrågor får större utrymme är ensidigt bra och nödvändigt för att vi ska kunna utvecklas i den takt som krävs. Inom vissa områden så som klimat, energifrågor finns det inga självklara helhetslösningar vi kan implementera direkt i vår verksamhet.

– Omställningen av Försvarmaktens verksamhet, liksom övriga samhället är en utmaning vi arbetar med varje dag. Mycket av omställningen behöver ske stegvis, det är inte bara för att det är kostsamt att exempelvis byta ut vår fordonsflotta, det handlar också om att säkerställa att de val vi gör inom ramen för en omställning inte äventyrar vår förmåga att verka.

Hur ser arbetet ut gentemot andra samhällsaktörer och organisationer?

”Möjligheten till utbyte av kunskap och erfarenheter är en otrolig tillgång.”

– Samarbete och samverkan ser lite olika ut beroende på forum och fråga. Det är till exempel skillnad på den samverkan som sker i frågor som rör planering, beredskap, samordning och komplementaritet, och samverkan som handlar om utveckling och kunskapsöverföring.

– Ett viktigt exempel på forum som är avgörande för klimatomställningen är Direktoratet för energi inom EU-kommissionen i samverkan med Europeiska försvarsbyrån. Sveriges representation i forumet ger oss både möjligheten att bedriva Sveriges klimatpolitik i linje med Sveriges ambitioner samt tillgång till forskningsresultat och möjlighet att delta i utvecklingsprojekt.

– Möjligheten till utbyte av kunskap och erfarenheter är en otrolig tillgång både för vårt nationella arbete och för försvarssektorns bidrag till en hållbar utveckling. Att inte uppfinna hjulet på nytt och bygga vidare på den kunskap som finns görs möjligt när vi samverkar och samarbetar, både nationellt mellan verksamheter och internationellt. Våra kollegor i andra länder sitter på en otrolig kompetens och en vilja att finna vägar framåt, och i många fall har vi gemensamma utmaningar.

Försvarsmakten ska bidra till de globala målen i Agenda 2030, är det något mål du vill framhålla särskilt?

– När vi pratar om hållbarhetsmål landar diskussionen ofta i de mål som har ett miljörelaterat fokus. Jag skulle vilja säga att mål nummer 17, Genomförande och globalt partnerskap är ett viktigt mål som vi bidrar till varje dag. Målet i sig är en förutsättning för att vi ska nå övriga mål uppsatta i Agenda 2030.

– Som jag nämnde tidigare delar försvarssektorn utmaningarna kopplat till en hållbar utveckling med övriga samhället, däribland andra länder. Genom samarbete mellan verksamheter och över gränser kombinerat med fokuserade insatser kan vi stärka genomförandemedlen och på så vis säkerställa att vi bidrar till en hållbar utveckling så gott vi kan.

– Försvarsmaktens hållbarhetsarbete, däribland bidraget till målen i Agenda 2030 skapar förutsättning för att verksamheten ska kunna försvara Sverige, landets intressen och rätten att leva som vi själva väljer, dygnet runt, året om.

